

PERANAN GURU DAN PELAJAR DALAM MEMBENTUK HUBUNGAN ETNIK DI SEKOLAH

¹Ahmad Ali Seman

²Abdul Razaq Ahmad

³Abdul Aziz Abdul Rahman

⁴Warti Binti Kimi

⁵Noria Munirah Yakub

^{1,2,3,5}Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 UKM Bangi, Selangor, MALAYSIA.

⁴Institut Pendidikan Guru, **Kampus Pendidikan Islam**, Bandar Baru Bangi, Selangor, MALAYSIA

Abstrak

Sekolah mempunyai tanggungjawab besar sebagai agen penyatuan dan perpaduan. Peranan guru sebagai penggerak dan penyuntik elemen perpaduan dan kesediaan menerima perbezaan dalam kalangan pelajar amatlah penting. Kelangsungan kestabilan Negara terletak pada kelangsungan hubungan yang baik antara kaum. Jika hubungan ini terjejas, maka timpanglah bangsa dan Negara Malaysia. Kajian ini dilakukan untuk menilai kembali agenda hubungan etnik dalam pendidikan dengan objektif melihat peranan guru menjayakan konsep hubungan etnik kepada pelajar-pelajar Tingkatan 2 menggunakan Modul Kepelbagaian Budaya dengan memasukkan elemen etnisiti. Sesuai dengan tujuan kajian ini, elemen etnisiti telah digarap menggunakan Modul kepelbagaian budaya kepada sampel kajian selama 15 minggu, kemudian pengkaji melaksanakan pemerhatian sebanyak 7 kali untuk melihat penerimaan pelajar dan perubahan tingkahlaku menggunakan empat skala kekerapan Matlamat Integrasi Nasional merupakan dasar yang luhur bagi menggerakkan peranan sekolah dan pendidikan sebagai agen dan saluran penting berasaskan teori multi cultural (kepelbagaian budaya) penyelidik merumuskan tiga perspektif utama yang bersesuaian dengan kehendak penyelidikan ini. Sepanjang aktiviti pembelajaran di laksanakan menggunakan kepelbagaian sumber dan kaedah, didapati persepsi pelajar terhadap hubungan etnik lebih terbuka dan positif. Daripada tiga elemen tingkahlaku berkaitan hubungan etnik yang diperhatikan iaitu persefahaman budaya, toleransi kaum dan identiti kebangsaan didapati elemen tingkahlaku yang mengarah kepada persefahaman budaya dan toleransi kaum adalah lebih tinggi dan meningkat berbanding aspek identiti kebangsaan, hal ini menunjukkan kecenderungan pelajar untuk terus kekal dengan identiti etnik berbanding menyerap identiti kebangsaan namun sedia pula menerima perbezaan yang wujud. Pelajar mengakui kepentingan memelihara perpaduan dan menghormati adat budaya pelbagai kaum malah turut menyatakan kebencian kepada sikap rasis dan perkauman.

Kata Kunci : Peranan Guru, Perspektif Kepelbagaian Budaya, Integrasi Nasional

PENGENALAN

Peranan sekolah sebagai institusi formal di tengah-tengah suasana masyarakat yang heterogen menuntut satu anjakan pemikiran yang penuh kebijaksanaan bagi menggalas misi dan visi pendidikan nasional namun dalam masa yang sama memenuhi aspirasi masyarakat yang terdiri daripada pelbagai kaum. Perkara ini pernah dibangkitkan oleh Raja Gopal (2005) tentang peranan sekolah dalam memenuhi agenda pendidikan perpaduan di peringkat akar umbi, dengan mengetengahkan elemen kemasyarakatan dalam konteks pengajaran.

Pemahaman generasi muda tentang kepelbagaian budaya dan integrasi nasional sejak usia sekolah akan menjamin kelangsungan bangsa dan kemajuan negara pada masa depan. Perkara ini pernah disuarakan oleh Omar Mohd Hashim (1992) ketika membincangkan wacana Sejarah dalam membentuk perpaduan merujuk kepelbagaian kaum sebagai cabaran utama pendidikan Sejarah dan memberi implikasi besar kepada Dasar Pendidikan Kebangsaan.

Dalam konteks pendidikan perpaduan dan hubungan etnik, peranan guru sebagai pembimbing dan penggerak manakala pelajar merupakan kumpulan sasaran yang akan disuntik dengan semangat kebersamaan, kesepakatan, toleransi, kekitaan dan kejujuran dalam pergaulan hingga menghilangkan sikap prejudis dalam diri terhadap kaum lain dan merasakan kebersamaan sebagai warganegara yang memiliki matlamat dan tanahair yang sama tanpa menghiraukan perbezaan warna kulit, keturunan dan agama.

Peri pentingnya peranan dan tugas seorang guru dalam melentur keperibadian dan menumbuhkan rasa keperihatinan dalam diri pelajar tentang kenegaraan dan kerakyatan melalui penyatuan dalam keberagaman, Zainal Abidin Abdul Wahid (1982) pernah menegaskan bahawa kandungan kurikulum yang sempit boleh diperluaskan skopnya dengan garapan idea guru bagi mengarahkan pembicaraan atau menyelitikan elemen hubungan etnik ketika pengajaran dan aktiviti pembelajaran berlangsung sehingga tertancap *mind set* dalam minda pelajar skima perpaduan, kebersamaan, pakatan murni, kontrak sosial, kestabilan dan sebagainya. Dalam erti kata lain, guru dapat membina dan membentuk jiwa kenegaraan dalam diri pelajar untuk mencintai Negara mengatasi segala ruang pembicaraan yang lain, sehingga tidak lagi melihat perbezaan tetapi memilih persamaan dan kesatuan dalam mempertahankan Negara Malaysia sebagai tempat untuk dihuni dan bermastautin selama-lamanya.

Pembinaan kefahaman kepada generasi muda tentang kepentingan hubungan etnik bagi mempertahankan kelangsungan kemerdekaan merupakan justifikasi kenapa mata pelajaran Sejarah diputuskan sebagai mata pelajaran teras di sekolah. Hal ini selari dengan pandangan yang dilontarkan oleh Husband (1996) tentang sejarah : *“Dalam realiti masyarakat kini, sejarah merupakan anjakan yang berlaku merentasi masa dan zaman melalui medium kemasyarakatan”* Justeru itu, tentu sekali sejarah relevan dengan perkembangan masyarakat sepanjang zaman kerana masyarakat yang maju ke hadapan adalah masyarakat yang kembali menoleh rentetan peristiwa yang telah berlaku sehingga membentuk bangsa Malaysia seperti yang wujud pada hari ini.

HUBUNGAN ETNIK

Isu perpaduan di Malaysia bukan hanya melibatkan perbincangan tentang hubungan antara etnik, tetapi konsepnya telah meluas kepada bagaimana mewujudkan dimensi baru dalam hubungan tersebut agar setiap kaum saling berintegrasi dan mengalami percampuran kebudayaan (*mixed cultural*) sehingga pertembungan ini mewujudkan satu bentuk kebudayaan baru bangsa Malaysia. Melalui mata pelajaran sejarah, pelbagai isu dan kupasan tentang hubungan etnik, kepelbagaian budaya dan integrasi nasional dapat dijadikan bahan pengajaran dan pembelajaran.

Unsur kepelbagaian yang wujud dalam masyarakat heterogen seperti di Malaysia perlu dikembangkan dalam pengajaran dan pembelajaran sejarah bagi memberi kefahaman kepada pelajar tentang kedudukan mereka dalam masyarakat, peranan dan sumbangan yang perlu dimainkan dan keutamaan memelihara serta mengukuhkan perpaduan sebagai asas kestabilan dan pengukuhan jatidiri bangsa Malaysia. Oleh sebab itu, pentafsiran bahan-bahan sejarah hendaklah merangkumi perspektif tertentu yang dapat mengarah kepada perpaduan dan integrasi nasional, di mana setiap pelajar dapat menerima, memahami, mengiktiraf dan menghargai keberadaan, kebudayaan, keterlibatan dan sumbangan kaum-kaum lain dalam agenda pembangunan negara dan pembentukan bangsa Malaysia.

Menurut Hassan (1994) kefahaman yang hendak diwujudkan dalam diri pelajar ialah, mereka dapat: (1) menerima unsur perbezaan sosiobudaya yang wujud antara kaum, (2) menerima dan memahami kebudayaan setiap kaum dengan hati terbuka, (3) mendalami keunikan budaya yang wujud, (4) mengakui perbezaan kebudayaan antara kaum serta (5) mengiktiraf unsur perbezaan dan keunikan budaya setiap kaum. Melalui pemahaman seperti ini, persefahaman budaya dapat disemai dan dipupuk dalam diri pelajar. Menurut Fatimah Daud (1984) persefahaman budaya ialah kesediaan setiap kaum menerima, mengakui, memahami dan mengiktiraf unsur kebudayaan kaum lain. Selain daripada itu, melalui persefahaman seperti ini, proses asimilasi budaya dapat diterima dengan hati yang terbuka dan tidak menimbulkan konflik.

Zakiah Hanum (1989) berpendapat setiap kaum hendaklah mengetahui kedudukan dan peranan mereka, menerima kontrak sosial yang telah dipersetujui bersama bagi mengelakkan konflik perkauman dan yang paling penting sentiasa mengamalkan tolak ansur dalam hubungan antara kaum. Shamsul Amri (2007) sendiri menegaskan kepentingan setiap kaum untuk mengenali perbezaan dan mencari nilai-nilai yang dapat dikongsi bersama sebagai rakyat Malaysia.

Dalam situasi dan konteks negara Malaysia, tempoh sedekad selepas kemerdekaan tidak lagi menjurus kepada agenda perpaduan tetapi agenda integrasi, iaitu satu tahap lebih tinggi daripada perpaduan, iaitu mengintegrasikan nilai-nilai budaya masyarakat pelbagai kaum dalam kehidupan yang heterogen, maknanya perpaduan bukan lagi sekadar hubungan sosial formal tetapi menjangkau skop kehidupan yang lebih luas dengan mamasyarakatkan kebudayaan etnik dalam iklim budaya Malaysia.

Menurut Le May (2000), formula kejayaan Malaysia dalam membina negara bangsa sejak awal kemerdekaan adalah semangat perpaduan dan kekitaan yang terjalin erat melalui persetujuan *kontrak sosial* antara kaum. Kepentingan memelihara hubungan antara kaum amat dirasai terutama setelah berlakunya peristiwa ketegangan kaum pada 13 Mei, 1969. Sejak itu, pembinaan semula negara bangsa Malaysia tidak lagi berpaksi kepada semangat perkauman tetapi semangat perkongsian dan kenegaraan.

PERNYATAAN MASALAH

Kelangsungan kestabilan Negara terletak pada kelangsungan hubungan yang antara kaum. Jika hubungan ini terjejas, maka timpanglah bangsa dan Negara Malaysia. Justeru itu,, agenda utama yang diperjuangkan seawal pembinaan Negara bangsa hingga kini ialah merapatkan jurang hubungan antara etnik, mewujudkan rasa kebersamaan dan melastarikan semangat toleransi antara kaum. Walau bagaimanapun, terdapat pelbagai halangan dan kekangan hingga menyebabkan usaha merapatkan jurang antara etnik belum mencapai kejayaan dan agenda mencapai semangat integrasi nasional dengan pelbagai idea dan gagasan seringkali dipintas oleh isu perkauman, perseteruan dan keengganan mengakui identiti kebangsaan. Kebimbangan ini menjadi penyebab penting kenapa dalam Pelan Pembangunan Pendidikan (2013-2025), telah dinyatakan enam ciri utama yang diperlukan oleh murid untuk bersaing pada peringkat antarabangsa sebagai bangsa Malaysia, iaitu *pengetahuan, kemahiran memimpin, kemahiran dwi bahasa, kemahiran berfikir, etika dan kerohanian* dan *identiti nasional*.

Halangan yang paling besar dalam menjayakan identiti nasional ialah keengganan setiap kaum untuk menonjolkan identiti kebangsaan mengatasi identiti kaum hingga semangat perkauman terus disemarakkan menenggelamkan usaha kerajaan dalam membangunkan cita-cita bangsa untuk mengikis rasa prejudis dan polarisasi kaum. Setiap kaum tidak berusaha menjadi bangsa Malaysia tetapi lebih selesa dengan identiti kaum dan kebudayaan mereka.

Sejak akhir-akhir ini, terdapat kecenderungan yang merebak ke tengah masyarakat agenda perkauman melalui kempen-kempen pilihanraya, provokasi terhadap amalan agama dalam media sosial dan keberanian sesetengah kumpulan mencabar nilai-nilai kebudayaan bangsa Malaysia yang berteraskan adat resam dan agama hingga menganjurkan program yang melanggar tata susila luhur sebagai bangsa Malaysia.

Jurang antara kaum juga tidak semakin menipis malahan terus melebar akibat persaingan ekonomi dan kecemburuan sosial yang dicetuskan kerana kejahilan tentang latar belakang sejarah pembinaan Negara bangsa, kontrak sosial dan pakatan murni yang telah digilap oleh pemimpin terdahulu. Malahan terdapat pihak-pihak yang bersifat rasis dan langsung tidak berusaha mewujudkan keharmonian melalui tingkahlaku dan agenda perjuangan songsang yang menafikan hak-hak kaum-kaum lain dan sumbangan mereka.

Pengajaran Sejarah masih bermatlamatkan pencapaian bukannya penghayatan nilai dan kebudayaan. Syed Hussein Al-Attas (1982) dan Syed Hussein Ali (1990) telah lama menekankan kepentingan mewujudkan lambang-lambang identiti kebangsaan (negara) agar mudah dikenal dan sekaligus menyatupadukan rakyat Malaysia. Walau bagaimanapun, selepas 53 tahun merdeka, masih ada rakyat Malaysia, khasnya dalam kalangan pelajar yang masih gagal mengenal identiti kebangsaan dan simbol kebangsaan.

Masyarakat juga perlu dibangunkan dengan kesedaran tentang perspektif kebangsaan dan etnisiti dalam konteks pendidikan dan perubahan sosial, agar dapat membezakan antara kepentingan etnik dan kepentingan nasional dalam menjamin kelangsungan pembangunan Negara dan kemerdekaan yang telah dicapai sekian lama.

Justeru itu, penilaian semula tentang konteks hubungan etnik dalam proses pendidikan dengan melihat peranan guru dan pelajar perlu dilakukan untuk melihat bagaimana perspektif dan amalan yang wujud dalam menjayakan agenda nasional dan semangat perpaduan.

TUJUAN DAN OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini dilakukan untuk menilai kembali agenda hubungan etnik dalam pendidikan dengan objektif melihat peranan guru menjayakan konsep hubungan etnik kepada pelajar-pelajar Tingkatan 2 menggunakan Modul Kepelbagaian Budaya dengan memasukkan elemen etnisiti. Objektif kajian adalah untuk melihat perspektif pelajar tentang konsep hubungan etnik dan amalan hubungan etnik dalam kalangan pelajar kesan daripada pembelajaran menggunakan Modul Kepelbagaian Budaya..

PENDIDIKAN SEJARAH SEBAGAI PENGANTAR HUBUNGAN ETNIK

Keupayaan membina bangsa Malaysia yang bersatu padu dan saling bertolak ansur tidak dapat tidak berakar daripada pendidikan di sekolah secara amnya dan pelaksanaan kurikulum sejarah secara khususnya. Oleh sebab itu, kegagalan guru Sejarah memanfaatkan masa pengajaran untuk mewariskan nilai-nilai berkenaan akan memberi implikasi buruk dalam jangka masa panjang.

Banks (2001) pula, melihat pengajaran dan pembelajaran yang berasaskan kepelbagaian budaya dapat memenuhi keperluan pelbagai kaum serta membantu mengeratkan hubungan kaum di peringkat sekolah. Pemikiran Dadang Supardan (2004) pula menyatakan perspektif Sejarah Budaya, perspektif Sejarah Etnik dan perspektif Sejarah Kebangsaan amat sesuai diterapkan dalam mata pelajaran Sejarah untuk membentuk Integrasi Nasional dalam kalangan pelajar pelbagai kaum dan latar belakang yang berbeza.

Perkara ini disokong oleh Mansor Mohd Nor (2006) iaitu pendidikan berasaskan kepelbagaian budaya sebenarnya mampu membentuk sosialisasi dalam kalangan pelajar ke arah integrasi nasional. Walau bagaimanapun, ramai tokoh-tokoh akademik seperti Syed Hussein al-Attas (1982); Syed Hussein Ali (1990); dan Shamsul Amri Baharuddin. (2007) menegaskan peri pentingnya menerapkan pendidikan Sharifah Mohd Noor (2000) berasaskan kepelbagaian budaya dan identiti kebangsaan dalam pengajaran di sekolah tetapi sehingga kini kurang dilaksanakan secara berkesan.

Lee (2002) turut mengakui bahawa kurikulum Sejarah merupakan saluran yang tepat untuk membentuk integrasi nasional. Jadi, berdasarkan pandangan yang dinyatakan penyelidik optimis untuk menggunakan modul pengajaran dan pembelajaran berasaskan tiga perspektif kepelbagaian budaya dengan menggunakan kaedah yang lebih inovasi berorientasikan pelajar bagi menentukan keberkesanan ke arah pembentukan integrasi nasional. Seterusnya diharapkan dapat menjadi satu model alternatif pengajaran dan pembelajaran sejarah dalam membentuk Integrasi Nasional dan melahirkan satu bangsa Malaysia.

Menurut Hirschman (1989) masalah hubungan antara etnik ketara berlaku dalam kalangan negara membangun yang belum melepaskan diri daripada pengaruh tradisi dan

adat resam berbanding negara-negara maju yang lebih terbuka, sebab itulah sekolah seharusnya berfungsi sebagai agen penyatuan melalui kurikulum yang berlandaskan nilai-nilai perpaduan.

Manakala bagi Holton (1998) perkembangan globalisasi telah mengubah persepsi pelajar tentang hubungan kaum, polarisasi boleh dikurangkan dan persefahaman dapat diwujudkan melalui kebijaksanaan guru mengelola situasi belajar dan menyediakan aktiviti yang boleh memupuk penghayatan nilai-nilai perpaduan. Menurut Hussin Muttalib (1989) etnik minoriti dalam sesebuah negara tidak boleh diketepikan dalam program pendidikan, oleh sebab itu kurikulum yang digunapakai seharusnya menggunakan elemen-elemen tempatan dan nasional menurut perspektif yang menyeluruh, supaya menjadi model yang dapat digunakan untuk membentuk keperibadian nasional.

METODOLOGI KAJIAN

Langkah-langkah menerapkan konsep hubungan etnik dalam pengajaran Sejarah merupakan gabung-jalin antara kandungan, kaedah dan aktiviti. Sesuai dengan tujuan kajian ini, elemen etnisiti telah digarap menggunakan Modul kepelbagaian budaya kepada sampel kajian selama 15 minggu, kemudian pengkaji melaksanakan pemerhatian sebanyak 7 kali untuk melihat penerimaan pelajar dan perubahan tingkahlaku menggunakan empat skala kekerapan iaitu: (1) sangat tidak kerap, (2) tidak kerap, (3) kerap dan (4) sangat kerap sebagaimana yang ditunjukkan dalam jadual 1.1 di bawah.

Jadual 1.1 Skala pemerhatian tingkahlaku pelajar

Bil	Dimensi Tingkahlaku	SKALA			
		1	2	3	4
1.	Persefahaman Budaya				
	- Dapat bergaul dengan kaum lain - Berkongsi pandangan dengan kaum lain - Memberi idea tentang budaya kaum lain - Memberi contoh keunikan budaya Malaysia - Pelaksanaan tugas kebudayaan - Menjawab soalan guru tentang budaya Malaysia				
2	Toleransi Kaum				
	- Menceritakan asal-usul setiap kaum - Menerima idea perkongsian budaya - Bekerjasama menyelesaikan tugas - Mengenal tokoh-tokoh kaum lain - Mengenalpasti adat resam setiap kaum melalui penggunaan bahan rangsangan - Memberi gambaran tentang kontrak sosial melalui lakonan				
3	Identiti Kebangsaan				
	- Mengingati prinsip-prinsip Rukun Negara - Pertuturan dalam bahasa kebangsaan - Mengenal simbol dan lambang negara				

-
- Dapat menyanyi dengan baik lagu patriotik
 - Ekspresi cintakan negara melalui sajak
 - Memberi ide tentang Raja berperlembagaan
-

Perubahan tingkahlaku yang sangat kerap menunjukkan kesan pengajaran sejarah terhadap perubahan tingkahlaku pelajar adalah sangat tinggi manakala jika sangat tidak kerap, menunjukkan penghayatan nilai-nilai integrasi dalam kalangan pelajar masih rendah. Bentuk pemerhatian adalah secara langsung terhadap perubahan tingkahlaku pelajar dalam tiga dimensi tingkahlaku iaitu : (1) tingkahlaku persefahaman budaya, (2) tingkahlaku toleransi kaum dan (3) tingkahlaku identiti kebangsaan dengan menggunakan skala pemerhatian berikut..

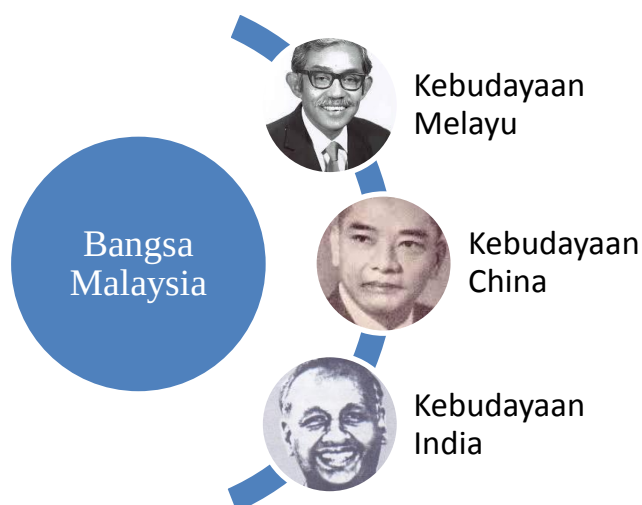
TIGA PERSPEKTIF SEJARAH

Perspektif Sejarah Budaya

Berasaskan teori *multi cultural* (kepelbagaian budaya) penyelidik merumuskan tiga perspektif utama yang bersesuaian dengan kehendak penyelidikan ini bagi mewujudkan keberkesanan pengajaran dan pembelajaran Sejarah ke arah perpaduan dan pembentukan integrasi nasional. Pertama, perspektif sejarah budaya yang dapat memberi kefahaman kepada pelajar tentang unsur kepelbagaian budaya yang wujud.

Menurut Hassan (1994) kefahaman yang hendak diwujudkan dalam diri pelajar ialah, mereka dapat: (1) menerima unsur perbezaan sosiobudaya yang wujud antara kaum, (2) menerima dan memahami kebudayaan setiap kaum dengan hati terbuka, (3) mendalami keunikan budaya yang wujud, (4) mengakui perbezaan kebudayaan antara kaum serta (5) mengiktiraf unsur perbezaan dan keunikan budaya setiap kaum. Melalui pemahaman seperti ini, persefahaman budaya dapat disemai dan dipupuk dalam diri pelajar. Menurut Fatimah Daud (1984) persefahaman budaya ialah kesediaan setiap kaum menerima, mengakui, memahami dan mengiktiraf unsur kebudayaan kaum lain. Selain daripada itu, melalui persefahaman seperti ini, proses asimilasi budaya dapat diterima dengan hati yang terbuka dan tidak menimbulkan konflik.

Setiap rakyat Malaysia terutamanya golongan pelajar yang masih dalam proses menerima pendidikan tentu sekali perlu diberikan kefahaman yang jelas tentang warisan budaya etnik sebagai bahagian penting warisan kebudayaan bangsa Malaysia. Gambarannya boleh dilihat daripadaajah berikut ini

Rajah 1 Kebudayaan Etnik Asas Kepada Kebudayaan Bangsa Malaysia **Perspektif Sejarah Etnik**

Kedua, perspektif sejarah etnik yang meninjau asal-usul keturunan dan latar belakang sejarah setiap etnik dari segi cara hidup, sosio budaya dan kegiatan ekonomi. Dengan cara itu tidak timbul prasangka negatif terhadap kaum lain, setiap kaum akan lebih bersedia untuk berinteraksi dan bekerjasama antara satu sama lain sebagai warganegara sebuah negara dan satu bangsa. Zakiah Hanum (1989) berpendapat setiap kaum hendaklah mengetahui kedudukan dan peranan mereka, menerima kontrak sosial yang telah dipersetujui bersama bagi mengelakkan konflik perkauman dan yang paling penting sentiasa mengamalkan tolak ansur dalam hubungan antara kaum. Shamsul Amri (2007) sendiri menegaskan kepentingan setiap kaum untuk mengenali perbezaan dan mencari nilai-nilai yang dapat dikongsi bersama sebagai rakyat Malaysia.

Perspektif Sejarah Kebangsaan

Ketiga, perspektif sejarah kebangsaan dengan matlamat menyatukan unsur kepelbagaian budaya yang ada berintegrasi membentuk identiti kebangsaan sebagai satu bangsa Malaysia. Melalui perspektif ini, asas-asas pembentukan negara bangsa melalui Falsafah Rukun Negara dan Dasar Kebudayaan Kebangsaan diberikan kefahaman secara menyeluruh. Melalui cara ini, pelajar mengenal simbol-simbol dan lambang-lambang negara serta memahami proses integrasi budaya dalam masyarakat majmuk di Malaysia sesuai dengan konsep 1 Malaysia pada hari ini. Sanusi Osman (1989) mengakui kepentingan mata pelajaran Sejarah dalam mengukuhkan identiti kebangsaan.

DAPATAN DAN PERBINCANGAN KAJIAN

Perubahan Positif Terhadap Tingkahlaku Hubungan Etnik

Sepanjang aktiviti pembelajaran di dilaksanakan menggunakan kepelbagaian sumber dan kaedah, didapati persepsi pelajar terhadap hubungan etnik lebih terbuka dan positif, hal ini berdasarkan respons pelajar yang diamati ketika guru mengajukan soalan berkaitan hubungan etnik dengan menunjukkan set bahan bantuan berupa poster dan gambar kepelbagaian kaum. Pelajar mengakui kepentingan memelihara perpaduan dan menghormati adat budaya pelbagai kaum malah turut menyatakan kebencian kepada sikap rasis dan perkauman. Hal ini menunjukkan adanya kesedaran dalam kalangan pelajar menerima unsur kepelbagaian budaya dan keberagaman yang wujud dalam masyarakat Malaysia. Menurut Nordin Tahir (2012), sekolah perlu memastikan nilai persefahaman, toleransi kaum dan identiti kebangsaan diperkukuhkan.

Daripada tiga elemen tingkahlaku berkaitan hubungan etnik yang diperhatikan iaitu persefahaman budaya, toleransi kaum dan identiti kebangsaan didapati elemen tingkahlaku yang mengarah kepada persefahaman budaya adalah lebih tinggi dan meningkat berbanding aspek toleransi kaum dan identiti kebangsaan. Walau bagaimanapun, ketiga-tiga aspek menunjukkan perubahan yang positif malahan kesedaran pelajar untuk meningkatkan sumbangan terhadap persefahaman budaya meningkat serta memahami konsep berkaitan integrasi nasional dan elemen perpaduan. Konsep hubungan etnik juga dapat difahami dengan lebih jelas melalui kaedah integratif yang digunakan melalui penggunaan bahan bantuan yang mudah difahami dan menonjolkan kepentingan hubungan etnik menggunakan bahan bergambar dan tayangan audio visual.

Daripada tingkahlaku pelajar yang diperhatikan ini, penyelidik berpandangan kekerapan tingkahlaku yang mengarah kepada aspek persefahaman budaya adalah lebih baik berbanding dengan aspek toleransi kaum dan identiti kebangsaan. Walau bagaimanapun secara amnya, pelajar telahpun mengalami proses integrasi melalui pergaulan dengan rakan-rakan daripada pelbagai kaum malah dapat berkongsi pandangan dalam sesetengah isu dengan pelajar lain. Dalam Dewan Budaya terbitan 1999, Abdullah Ahmad Badawi pernah berkata:

“...kita mempunyai tanggung jawab yang besar dalam pembangunan bangsa dan negara ini. Kita juga mempunyai peranan yang penting dalam pembentukan minda dan jiwa rakyat untuk membawa kita ke arah wawasan yang ingin kita capai.”

Yang dimaksudkan kita dalam pernyataan di atas ialah bangsa Malaysia, manakala wawasan yang ingin dicapai tersebut ialah semangat integrasi nasional dan perpaduan yang melibatkan hubungan etnik yang harmoni.

Faktor Pemangkin Negara Bangsa

Pelan Pembangunan Pendidikan (2013-2025) yang dikeluarkan oleh Kementerian Pendidikan Malaysia, telah menyenaraikan faktor pemangkin Negara bangsa, iaitu:

Lingua Franca : Bahasa yang dikongsi bersama oleh rakyat dalam perhubungan rasmi dan kehidupan bermasyarakat. Dalam konteks Negara

- Bangsa Malaysia, Bahasa Melayu adalah Bahasa Kebangsaan dan bahasa rasmi yang menjadi alatperpaduan dan juga selaku bahasa perhubungan utama masyarakat.
- Integrasi : Merupakan satu proses bagi mewujudkan satu identiti nasional antara kumpulan-kumpulan daripada segi sosial, wilayah, ekonomi, kebudayaan, pendidikan dan politik.
- Kewarganegaraan : Membentuk identiti rakyat dalam negara. Semangat bersatu padu dan rasa kesepunyaan dalam budaya, pendidikan, bahasa, ekonomi dan politik boleh menyatupadukan rakyat.
- Patriotisme : Merupakan perasaan cintakan tanah air yang mendalam berasaskan kesedaran seseorang terhadap kewarganegaraannya dan kesetiaan teragung sehingga sanggup berkorban nyawa untuk tanah airnya. Menerusi patriotisme, bangsa akan menjadi kuat, berani, mempunyai ketahanan mental, emosi dan fizikal dalam membentuk ketahanan nasional dan menghadapi cabaran mendatang.
- Demokrasi : Merupakan pemberian hak kepada semua warganegara dalam memilih pemerintahan negara. Ia merupakan alat mewujudkan keutuhan pentadbiran. Negara Bangsa wujud apabila terdapat kefahaman mendalam tentang demokrasi yang memberikan peluang dan ruang kepada rakyat terlibat dalam pentadbiran Negara

Dapatan ini menunjukkan salah satu kriteria di atas, iaitu penggunaan bahasa kebangsaan telah menjadi bahasa pertuturan sesama pelajar tanpa sebarang masalah malahan nilai integrasi dalam kalangan pelajar juga meningkat melalui kajian ini di mana mereka berusaha mengenal adat resam dan budaya kaum-kaum lain melalui bahan rangsangan yang digunakan oleh guru namun ketika diberikan tugas berkaitan kebudayaan kaum lain seperti lakonan, bercerita dan sebagainya, pelajar tidak dapat menyampaikan secara jelas mesej yang hendak diutarakan. Hal ini berkemungkinan pengetahuan pelajar terhadap unsur kebudayaan tersebut masih belum mendalam dan masih diperingkat permukaan.

Untuk menjadi bangsa Malaysia yang kukuh dan kuat, tentu sekali identiti kebangsaan juga perlu teguh dan mantap. Identiti kebangsaan menunjukkan karakter bangsa Malaysia yang bersatu dengan satu ciri nilai yang diterima oleh semua seperti bahasa, norma-norma, kedaulatan Negara, kewarganegaraan, lambang dan simbol Negara. Dari aspek identiti kebangsaan, pelajar masih lagi lemah dalam mengenal simbol, lambang negara dan konsep Raja Berperlembagaan. Malahan golongan muda seolah-olah tidak mengambil tahu tentang sistem Raja dan Kerajaan, menjadikan satu masalah untuk membentuk jati diri golongan remaja dalam menghayati Falsafah Rukun Negara itu sendiri.

Berikut ini diuraikan dapatan pemerhatian berdasarkan elemen tingkahlaku yang diperhatikan berkaitan aspek persefahaman budaya, toleransi antara kaum dan identiti kebangsaan.

Persefahaman Budaya

Jadual 1 Tingkahlaku persefahaman budaya yang diperhatikan

No	Item tingkahlaku yang diperhatikan	1	2	3	4	5	6	7	
1.	Dapat bergaul dengan kaum lain ketika melaksanakan aktiviti kumpulan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7
2	Berkongsi pandangan dengan kaum lain	☐	☐	☐	~	~	☐	☐	5
3	Memberi idea tentang budaya kaum lain	☐	~	☐	☐	☐	~	~	4
4	Memberi contoh keunikan budaya Malaysia	~	~	☐	☐	☐	☐	☐	5
5	Pelaksanaan tugas kebudayaan	~	☐	☐	~	☐	~	~	3
6	Menjawab soalan guru tentang budaya	☐	~	☐	☐	~	~	☐	4
Jumlah		4	3	6	4	4	3	4	28

Jadual 1 di atas, menunjukkan tingkahlaku persefahaman budaya yang diperhatikan iaitu tata pergaulan antara etnik, kesediaan berkongsi idea dan pandangan, tanggapan terhadap kaum lain, dapat memberi contoh keunikan bangsa Malaysia, . Hasil pemerhatian menunjukkan pelajar dapat bergaul dan tidak mempunyai masalah untuk berinteraksi dengan pelajar kaum yang lain. Daripada 7 kali pemerhatian dilakukan, ketujuh-tujuh sesi menunjukkan amalan interaksi pelajar antara pelbagai kaum tidak menghadapi sebarang masalah, malahan mereka boleh bekerjasama dalam melaksanakan aktiviti seperti sebuah keluarga. Tidak timbul isu polarisasi dan sikap prejudis. Hubungan kelihatan harmoni dan berjalan lancar. Untuk memahami dengan lebih jelas aspek persefahaman budaya, maka pengertian budaya perlu difahami. Berikut beberapa definisi telah dijadikan sandaran, iaitu: *Dictionary of Philosophy (1996), the way of life of people, including their attitudes, values, beliefs, arts, sciences, modes of perception and habits of thoughts and activity*. Manakala Nik Safiah Karim menyebutkan maknanya sebagai: “tenaga fikiran, usaha rohani atau kuasa mengerakkan jiwa”, Mohd Taib Osman (1988), “budaya adalah satu himpunan kelengkapan intelektual dan kebendaan yang mampu memenuhi kehendak biologi dan kemasyarakatan serta dapat menyesuaikannya dengan keadaan sekeliling”.

Berdasarkan pengertian yang dihipunkan di atas, persefahaman budaya melibatkan perwatakan, sikap, nilai, kepercayaan, persepsi dan aktiviti pemikiran. Dapatan kajian ini menunjukkan pemahaman tentang budaya kaum lain berada pada tahap yang baik. Sikap, cara berfikir dan nilai-nilai yang ditunjukkan oleh pelajar adalah memenuhi hasrat yang dikehendaki tanpa ada elemen yang boleh menganggu ketenteraman para pelajar lain. Hal ini juga menunjukkan penerapan perspektif budaya dalam Modul Kepelbagaian Budaya yang diterapkan kepada pelajar berkesan dan memberi sumbangan kepada perubahan tingkahlaku pelajar.

Pelajar juga dapat berkongsi idea dan pandangan dengan pelajar kaum lain, ertinya mereka tidak mewujudkan *clique* ketika proses belajar dan tidak kekok untuk bergaul dan memberikan pendapat, walau bagaimanapun adakalanya disebabkan

pengetahuan dan maklumat tentang isu yang dibincangkan agak terhad, perbincangan hanya muncul dalam waktu yang singkat. Pelaksanaan tugas kebudayaan menunjukkan kadar kekerapan yang sedikit kerana untuk menterjemahkan aspek persefahaman budaya antara kaum dalam bentuk persembahan memerlukan kreativiti, idea dan penghayatan.

Toleransi Kaum

Jadual 2 Tingkahlaku toleransi kaum yang diperhatikan

No	Item tingkahlaku yang diperhatikan	1	2	3	4	5	6	7	Jum
1.	Mencerritakan asal-usul setiap kaum	☐		☐	☐			☐	4
2	Menerima idea perkongsian budaya	☐	☐	~	~	~	☐	☐	4
3	Bekerjasama menyelesaikan tugas	~	~	☐	☐	☐	☐	☐	5
4	Mengenal tokoh-tokoh kaum lain	~	☐	☐	☐	☐	☐	~	5
5	Mengenalpasti adat resam setiap kaum melalui penggunaan bahan rangsangan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	~	6
6	Memberi gambaran tentang kontrak sosial melalui lakonan	~	~	☐	☐	~	~	☐	3
Jumlah		3	3	5	5	3	4	4	27

Jadual 2 menunjukkan sikap toleransi kaum dalam kalangan pelajar masih lagi lemah. Daripada 6 item tingkahlaku yang diperhatikan, 3 berada pada tahap yang lemah dan 3 lagi sederhana. Sikap yang lemah itu ialah pengetahuan pelajar tentang asal-usul setiap kaum, kesediaan untuk menerima perkongsian kebudayaan dan adat resam seperti pakaian, makanan, muzik dan lain-lain. Hal ini ada kebenarannya. Jika melihat kepada fenomena yang berlaku dalam masyarakat, tiada kecenderungan untuk mengetahui dan membuat kajian tentang ciri-ciri setiap kaum yang boleh dicari titik persamaan dan gabungjalinkan antara unsur-unsur setiap etnik yang boleh mengukuhkan perpaduan dalam kalangan mereka.

Pelajar juga dapat mengenali adat resam kaum lain dengan baik berdasarkan bahan rangsangan yang digunakan oleh guru dalam pembelajaran, ertinya pelajar dapat mentafsirkan dan menganalisis elemen adat budaya etnik melalui poster, iklan, dokumentari dan paparan visual. Malahan ketika diajukan pertanyaan oleh guru berkaitan adat resam kaum lain, pelajar dapat memberikan jawapan dengan baik. Pelajar juga dapat bekerjasama dalam menyiapkan tugas tanpa wujud jurang perbezaan kaum. Mereka dapat tolong menolong, berbincang dan mendapatkan maklumat bersama-sama. Ketika membahaskan tajuk berkaitan tokoh-tokoh kaum lain, pelajar dapat mengenali tokoh-tokoh kaum yang biasa mereka temui dalam buku teks seperti Dato' Onn, Tunku Abdul Rahman, Datuk Seri Najib, EEC Thuraisingham, Samy Vellu, G. Palanivel, Tan Cheng Lock, Tan Siew Sin, Lee Hau Shik dan Chua Soi Lek. Walau bagaimanapun ada juga tokoh-tokoh lain yang juga banyak menyumbang jasa kepada negara dalam perjuangan menentang penjajah dan memerdekakan negara tidak dikenali oleh pelajar.

Peranan guru amat penting bagi memberi kefahaman kepada pelajar tentang warisan sejarah, nilai-nilai universal dan elemen perpaduan nasional. Isu perpaduan di

Malaysia bukan hanya melibatkan perbincangan tentang hubungan antara etnik, tetapi konsepnya telah meluas kepada bagaimana mewujudkan dimensi baru dalam hubungan tersebut agar setiap kaum saling berintegrasi dan mengalami percampuran kebudayaan (*mixed cultural*) sehingga pertembungan ini mewujudkan satu bentuk kebudayaan baru bangsa Malaysia. Secara keseluruhannya, pelajar menunjukkan sikap toleransi yang baik antara kaum dalam kegiatan belajar tanpa ada pemisahan dan peninggiran dalam sebarang aktiviti. Komposisi kaum yang diambilkira oleh guru dalam membentuk kumpulan dilihat berkesan dalam mewujudkan interaksi dan kerjasama antara pelajar.

Identiti kebangsaan

Sebagai negara majmuk yang bertunjangkan sistem beraja dan kekuatan hubungan antara kaum, maka ciri-ciri identiti kebangsaan amat penting bagi membentuk warganegara Malaysia yang berbeza kaum dan budaya tetapi mempunyai matlamat dan visi yang sama dalam konteks kenegaraan dan kewarganegaraan. Setiap rakyat Malaysia tidak mengira apa juga latar belakang kaum dan budaya mereka, seharusnya menghayati budaya bangsa Malaysia iaitu mengamalkan prinsip-prinsip Rukun Negara, memahami konsep Raja Berperlembagaan dan institusi raja-raja dan mengenali simbol atau lambang negara yang lain.

Jadual 3 Tingkahlaku identiti kebangsaan yang diperhatikan

No	Item tingkahlaku yang diperhatikan	1	2	3	4	5	6	7	Jum
1.	Mengingati prinsip-prinsip Rukun Negara	☐		☐	☐	☐		☐	5
2	Pertuturan dalam bahasa kebangsaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7
3	Mengenal simbol dan lambang negara	~		☐	~	☐	~	~	2
4	Dapat menyanyi dengan baik lagu patriotik		☐	~	☐	☐	☐	~	4
5	Ekspresi cintakan negara melalui sajak	☐	☐	☐		~	~	~	3
6	Memberi pendapat tentang Raja berperlembagaan	~			☐		☐	☐	3
Jumlah		3	3	5	5	3	4	4	27

Daripada pemerhatian penyelidik terhadap pelajar-pelajar kelas rawatan selama 7 minggu sepanjang aktiviti pembelajaran, pengamalan dan penerimaan bahasa kebangsaan sebagai bahasa perantara dan pertuturan adalah amat baik, sepanjang aktiviti bahasa kebangsaan dituturkan walaupun antara pelajar Cina dan India. Apabila guru mengemukakan pertanyaan dan meminta pelajar menyatakan prinsip-prinsip Rukun Negara, pelajar dapat mengingati dan menyebut setiap prinsip dengan baik namun terdapat juga pelajar yang masih lemah dan tidak mengingati kesemua prinsip berkenaan. Walau bagaimanapun, selama proses pembelajaran kelemahan ini akan dapat diatasi jika semua pelajar menunjukkan kesungguhan dan komitmen.

Aktiviti-aktiviti lain yang diarahkan kepada pelajar masih lagi menunjukkan tahap penguasaan yang rendah dan tidak dapat dihayati dengan baik seperti mengenal simbol dan lambang negara, menyanyi lagu-lagu patriotik dan mengekspresikan rasa cintakan negara melalui sajak. Pelajar-pelajar masih lemah untuk mentafsirkan ciri-ciri dan elemen yang terdapat dalam jata negara, juga tidak mengenal dengan baik lambang kebesaran Di Raja, komponen-komponen Parlimen Malaysia dan makna negara

persekutuan. Pelajar juga tidak mengingati sepenuhnya lirik lagu patriotik yang diarahkan oleh guru seperti Malaysia Tanahairku, Dirgahayu Malaysia, Malaysia Berjaya, Cemerlang, Gemilang, Terbilang dan lain-lain. Walau bagaimanapun lagu Satu Malaysia yang dinyanyikan oleh pelajar-pelajar Lim Kok Wing dan lagu Faizal Tahir diingati dengan baik oleh pelajar.

PRINSIP PELAKSANAAN

Untuk melaksanakan pengajaran, empat prinsip pengajaran elemen perpaduan dilakukan yang melibatkan empat langkah, iaitu: (1) menterjemahkan bahan pelajaran Sejarah sedia ada daripada buku teks menggunakan kepakaran guru secara kreatif bagi mentafsir dan menterjemahkan kurikulum, (2) menggunakan sumber-sumber lain yang berkaitan dan relevan dengan tajuk kajian seperti bahan arkib, akhbar, majalah, poster dan sebagainya, (3) menggunakan medium pengajaran (*teaching aids*) yang dapat mengukuhkan usaha menerapkan elemen perpaduan seperti dokumentari, filem, video dan bahan grafik serta (4) mengelola aktiviti belajar yang melibatkan kerjasama pelajar-pelajar antara kaum melalui kumpulan perbincangan, perbahasan, kuiz, main peranan dan sebagainya.

Untuk memastikan keberkesanan pengajaran dan pembelajaran Sejarah, penggunaan kaedah yang betul dan tepat adalah penting, oleh sebab itu dalam melaksanakan eksperimen menggunakan modul kepelbagaian budaya ini, kaedah berpusatkan pelajar digunakan yang disusun mengikut kategori tingkahlaku, iaitu (1) pengantar idea dan maklumat (PIM), (2) uji kefahaman pelajar (UKP), (3) implementasi nilai integrasi (INI) dan (4) menyerlahkan potensi dan bakat (MPB) bagi memudahkan penyampaian mesej perpaduan melalui perspektif kepelbagaian budaya dapat dijayakan seoptimal mungkin, sekaligus memberi kesan yang dikehendaki terhadap perubahan tingkahlaku pelajar.

IMPLIKASI KAJIAN

Matlamat Integrasi Nasional merupakan dasar yang luhur bagi menggerakkan peranan sekolah dan pendidikan sebagai agen dan saluran penting. Sekolah diakui menjadi platform utama yang dapat menjayakan hal ini jika dilaksanakan dengan semangat untuk menzahirkan pelajar yang dapat membuktikan rasa cinta dan menyumbang sesuatu kepada Negara. Selari dengan pelaksanaan mata pelajaran Sejarah sebagai mata pelajaran teras, sejarah dilihat menjadi medium terbaik dengan mengembangkan bahan pelajaran menggunakan perspektif sejarah budaya, perspektif sejarah etnik dan perspektif sejarah kebangsaan. Melalui gabungan ketiga-tiga perspektif ini, kandungan pelajaran sejarah dianggap lebih efektif dalam menjayakan transisi integrasi nasional apabila elemen budaya, etnik dan kebangsaan diterapkan. Dalam konteks perspektif sejarah etnik, terdapat tiga aspek utama dalam menjayakan hubungan etnik yang melibatkan persefahaman budaya, toleransi kaum dan identiti kebangsaan.

Unsur kepelbagaian yang wujud dalam masyarakat heterogen seperti di Malaysia perlu dikembangkan dalam pengajaran dan pembelajaran sejarah bagi memberi kefahaman kepada pelajar tentang kedudukan mereka dalam masyarakat,

peranan dan sumbangan yang perlu dimainkan dan keutamaan memelihara serta mengukuhkan perpaduan sebagai asas kestabilan dan pengukuhan jatidiri bangsa Malaysia. Oleh sebab itu, pentafsiran bahan-bahan sejarah hendaklah merangkumi perspektif tertentu yang dapat mengarah kepada perpaduan dan integrasi nasional, di mana setiap pelajar dapat menerima, memahami, mengiktiraf dan menghargai keberadaan, kebudayaan, keterlibatan dan sumbangan kaum-kaum lain dalam agenda pembangunan negara dan pembentukan bangsa Malaysia.

Apa yang hendak diketengahkan melalui kajian dan eksperimen ini ialah, pengajaran Sejarah yang hidup dan segar iaitu memberi respons kepada dapatan kajian oleh Rohana Zubir (1986) yang mendakwa wujudnya persepsi negatif pelajar terhadap kurikulum sejarah sebagai *the dead man of curriculum*. Perkara seperti ini selalu menjadi halangan dan kekangan kepada guru-guru Sejarah untuk menyampaikan mesej dan menjayakan matlamat integrasi nasional terutama kepada guru-guru yang tidak kreatif dan tidak berusaha membawa perubahan dalam konteks pengajarannya.

RUMUSAN

Kesimpulannya, tidak mustahil untuk kita mencapai integrasi nasional jika guru dan pelajar berganding bahu menjayakannya melalui proses pengajaran dan pembelajaran yang menerapkan elemen perpaduan secara berterusan kepada pelajar, ditambah pula dengan penggunaan kepelbagaian sumber pengajaran yang menarik minat dan kepelbagaian kaedah. Pendidikan kepelbagaian budaya bertujuan untuk: (1) membangunkan kefahaman tentang budaya kaum lain, (2) Membentuk sikap terhadap kebudayaan dan kepelbagaian bangsa dan (3) Merupakan proses mempelajari pengalaman baru tentang nilai-nilai dan budaya orang lain. Pendidikan kebudayaan dalam mata pelajaran Sejarah akan dapat memperkenalkan masyarakat Malaysia dengan kebudayaan setiap etnik bagi mewujudkan persefahaman dan mengelakkan prasangka. Pelajaran sejarah dapat memberi kesedaran tentang warisan tamadun bangsa dan kemajuan pembangunan negara atas dasar perpaduan dan semangat integrasi antara kaum.

RUJUKAN

- Banks, J.A. 2001. *An introduction to multicultural education*. Boston: Allyn & Bacon.
- Dadang Supardan. 2004. Pembelajaran kesedaran Sejarah berteraskan pendekatan *multicultural* dari perspektif sejarah lokal, etnik dan nasional dalam integrasi bangsa. Disertasi yang tidak diterbitkan. Bandung: UPI
- Nazaruddin Mohd Jali, 2001. *Pengajian Malaysia: kenegaraan dan kewarganegaraan*. Kuala Lumpur: Prearson-Prentice Hall
- Lee, M.N.N. 2002. Teacher education in Malaysia: Current issues & future prospect in *Teacher Education (ed.)*. London: Kogan Page Ltd
- Mansor Mohd Noor, 2006. *Hubungan etnik di Malaysia*. Kuala Lumpur: Pearsons Prentice Hall
- Omar Mohd Hashim. 1992. *Falsafah Pendidikan Sejarah*. Persatuan Sejarah Malaysia cawangan Wilayah Persekutuan. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka

- Raja Gopal a/l Ponnusamy 2005. *Keberkesanan pengajaran strategi metakognisi dan penyelesaian masalah di kalangan pelajar pencapaian akademik rendah dalam mata pelajaran sejarah*. Bangi : UKM
- Shamsul Amri Baharuddin. 2007. *Modul hubungan etnik*. Kuala Lumpur: Maskh Sdn. Bhd
- Zainal Abidin Abdul Wahid, 1982. Sukatan pelajaran Sejarah di Malaysia: satu pandangan. *Seminar Sejarah Malaysia I*. Bangi: UKM
- Zakaria Abdul Wahab. 2000. *Di sebalik tabir Sekolah Wawasan*. Dewan Masyarakat: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zakiah Hanum, 1989. *Maka merdekalah negara kita*. Kuala Lumpur: Pustaka Idaman

_____0000_____